

Nr 119.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående bestridande av ökade kostnader för färdigställandet av pansarbåtarna Gustaf V och Drottning Victoria; given Stockholms slott den 13 februari 1920.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över sjöförsvärsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva,

att för bestridande av ökade kostnader för färdigställandet av pansarbåtarna Gustaf V och Drottning Victoria må tagas i anspråk ett belopp av 959,500 kronor av de för byggandet av ytterligare två jagare tillgängliga medel.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Erik Palmstierna.

*Utdrag av protokollet över sjöförsvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 13 februari 1920.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
UNDÉN,
THORSSON,
HOLMQUIST,
OLSSON.

Departementschefen, statsrådet friherre Palmstierna anhöll härefter att få underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om bestridande av ökade kostnader för färdigställandet av pansarbåtarna Gustaf V och Drottning Victoria samt anförde därvid följande.

Genom beslut vid 1914 års senare riksdag ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande ett belopp av 45,232,000 kronor för nyanskaffning av krigsfartygsmateriel under 5-årsperioden 1915—1919. Berörda belopp skulle jämlikt sagda beslut användas dels till byggande av 2 pansarbåtar och 4 jagare för en sammanlagd beräknad kostnad av 31,664,000 kronor, dels till byggande av undervattensbåtar för en sammanlagd beräknad kostnad av 9,750,000 kronor och dels för påbörjande eller byggande av ytterligare krigsfartygsmateriel av slag, varom framdeles kunde komma att av Kungl. Maj:t och riksdagen bestämmas. Den av riksdagen beslutade byggnadsplanen skulle alltså betinga en anskaffningskostnad av

sammanlagt (31,664,000 + 9,750,000) 41,414,000 kronor. Det belopp, vars användande framdeles skulle närmare bestämmas, utgjorde följaktligen (45,232,000 — 41,414,000) 3,818,000 kronor.

Härefter bestämde 1915 års riksdag, i anledning av en utav Kungl. Maj:t i ämnet gjord framställning, att av förenämnda belopp, 3,818,000 kronor, skulle, utöver vad som avsetts för byggande av undervattensbåtmateriel enligt 1914 års senare riksdags beslut, för samma ändamål användas ytterligare ett belopp av 1,950,000 kronor.

Sedan marinförvaltningen i skrivelse den 23 mars 1916 anmält, att på grund av inträffade stegringar i material- och arbetspris m. m. de av 1914 års senare riksdag och 1915 års riksdag beslutade fartygsbyggnaderna icke kunde utföras för de ursprungligen beräknade kostnaderna, har ämbetsverket, på anmodan, i skrivelse den 20 oktober samma år inkommit med uppgift å då beräknade kostnader för färdigställandet av nämnda fartygsbyggnader samt därvid upptagit merkostnaden i förevarande hänseende till sammanlagt 4,568,700 kronor.

På framställning av Kungl. Maj:t medgav därefter 1917 års riksdag, att det belopp av (3,818,000 — 1,950,000) 1,868,000 kronor, om vars användande till anskaffning av fartygsmateriel riksdagen då ännu ej fattat beslut, finge tagas i anspråk för bestridande av ökade kostnader för den sålunda beslutade fartygsmaterielens färdigställande. För samma ändamål beviljade 1917 års riksdag ytterligare ett reservationsanslag av (4,568,700 — 1,868,000) 2,700,700 kronor, vilket belopp skulle utgå av förefintlig behållning å värnskattefonden.

Av de i 1914 års nybyggnadsprogram ingående 4 jagarna har byggandet av 2 jagare ännu icke blivit igångsatt, enär inkomna anbud å byggandet av desamma väsentligt överskridit härför avsedda medel. För dessa båda jagare finnes, inberäknat av 1917 års riksdag beviljade tilläggsanslag, tillgängligt ett belopp av 4,500,000 kronor. Enligt medgivande vid 1919 års riksdag har av nämnda belopp tagits i anspråk 290,000 kronor för färdigställandet av torpeder till de 1914 års nybyggnadsprogram tillhörande övriga två jagarna — Wrangel och Wachtmeister — vilka numera äro färdigbyggda och övertagits av flottan. Av förenämnda 4,500,000 kronor återstår alltså odisponerad en summa av (4,500,000 — 290,000) 4,210,000 kronor.

Beträffande här ifrågavarande, i 1914 års nybyggnadsplan ingående två pansarbåtar hava kostnaderna för en var av dem vid uppgörandet av nämnda plan beräknats till 12,750,000 kronor eller tillhopa 25,500,000 kronor.

Sedan Kungl. Maj:t den 25 september 1914 fastställt huvudritningar till en 1:a kl. pansarbåt och i samband därmed anbefallt marinförvaltningen att från inhemska verkstäder infordra anbud å leverans av skrov och andra huvudsakliga delar till två fartyg av ifrågavarande slag, har Kungl. Maj:t den 1 december samma år vid prövning av inkomna anbud bemyndigat marinförvaltningen att avsluta kontrakt med Kockums mekaniska verkstadsaktiebolag beträffande leverans av en pansarbåt, varå arbetena skulle påbörjas samma år, och med Göteborgs nya verkstadsaktiebolag beträffande leverans av en pansarbåt, att stapelsättas under år 1915.

I marinförvaltningens förenämnda skrivelse den 20 oktober 1916 har merkostnaden för färdigställandet av ifrågavarande båda pansarbåtar beräknats till 1,527,865 kronor, vadan totalkostnaden för båtarnas byggande då upptagits till (25,500,000 + 1,527,865) 27,027,865 kronor; och ingick denna merkostnad i det belopp av sammanlagt 4,568,700 kronor, som av 1917 års riksdag ställdes till förfogande för utförandet av de utav 1914 års senare och 1915 års riksdagar beslutade fartygsnybyggnaderna. Arbetena å pansarbåtarna hava numera så fortskridit, att den ena — Drottning Victoria — vilken är under byggnad vid Göteborgs nya verkstadsaktiebolag, blivit sjösatt den 15 september 1917 och den andra — Gustaf V — som bygges vid Kockums mekaniska verkstadsaktiebolag, sjösatts den 31 januari 1918. Pansarbåtarnas färdigställande har blivit omkring tre år fördröjt genom de med kriget sammanhängande förhållandena, varigenom bland annat hinder mött att i behörig tid få i Amerika beställt pansar och maskinmateriel till båtarna transporterat till Sverige. Enligt vad marinförvaltningen meddelat i skrivelse den 24 september 1919, beräknas båda pansarbåtarna bliva färdigställda under innevarande år.

Marinförvaltningen har nu i skrivelse den 25 november 1919 anfört huvudsakligen följande.

Efter det marinförvaltningen avlåtit förenämnda skrivelse den 20 oktober 1916, hade sådana förhållanden inträffat, som omöjliggjort begränsningen av kostnadsökningen beträffande pansarbåtarna Gustaf V och Drottning Victoria till den då angivna summan av 1,527,865 kronor, och ämbetsverket funne sig därför nödsakat att hemställa om anvisande av ytterligare medel för nämnda pansarbåtars färdigställande.

Enär byggandet av pansarbåtar av den typ, som representerades av pansarbåten Sverige, innebure en avsevärd utveckling särskilt i artilleritekniskt hänseende, vore det naturligt, att åtskilliga erfarenheter och

rön måste framkomma under provexpeditionerna med nämnda fartyg. Så hade givetvis ock blivit förhållandet. Därtill komme, att proven med detta fartyg utförts samtidigt med det första skedet av det gångna världskriget, under vilket sjökrigsmaterielen gjort nya och stora framsteg. Därigenom att pansarbåtarna Gustaf V och Drottning Victoria vore planlagda före nämnda tid och kontrakt rörande materielen i allmänhet avslutats under världskrigets tidigare skede, hade de kontraherade arbetena å dessa fartyg ej kunnat i nämnvärd grad röna inflytande av de på grund av nyssnämnda förhållanden gjorda tekniska framstegen.

Med hänsyn sålunda till dels de lärdomar, som under världskriget inhämtats, dels ock den erfarenhet, som vunnits vid de ingående prov med materielen, vilka under pansarbåten Sveriges expeditioner blivit utförda, hade det framträtt som ett oavvisligt behov att för ökande av pansarbåtarna Gustaf V:s och Drottning Victorias stridsvärde, så att de kunde anses uppfylla moderna krav, särskilt i fråga om anordningarna för det svåra artilleriets betjänande och manövrerande samt anordningarna för artillerieldens ledning, fartygens kommunikationsanordningar i övrigt m. m., vidtaga vissa kompletteringar av den tidigare kontraherade materielen ävensom att verkställa vissa nyanskaffningar, vilka åtgärder krävde särskilda kostnader utöver de beräknade.

Dessutom hade kostnaderna för anskaffning av den materiel, som vid avlåtandet av marinförvaltningens förenämnda skrivelse den 20 oktober 1916 ännu icke varit beställd, på grund av under de senare åren stegrade arbets- och materialkostnader uppgått till betydligt högre belopp än som då beräknades. Även den oförutsedda förlängningen av fartygens byggnadstid med omkring tre år förorsakade väsentligt ökade kostnader för kontrollering av arbetena för fartygsbyggena.

De ytterligare medel, som, utöver redan anvisade, erfordrades för färdigställandet av pansarbåtarna Gustaf V och Drottning Victoria, beräknades komma att uppgå till:

för artilleriet erforderliga kompletteringsanordningar dels för ammunitionslangning i 28 cm. kanontorn och dels för tornvidning i samma torn samt förbättringar och anskaffningar av eldledningsanordningar m. m., per fartyg	110,000 kronor	kronor	220,000
för hjälpkondensoranläggning, per fartyg	25,000 kronor	»	50,000

för utökade kommunikationsanordningar (talrör etc.), per fartyg 48,700 kronor	kronor	97,400	
för diverse kompletteringsarbeten i övrigt	»	23,100	390,500
för bestridande av kostnadsökning för:			
torpeder, torpedtuber, torpedinventarier och torpedutredning samt radiotelegrafstation	»	164,000	
skepparinventarier, per fartyg 50,000 kronor	»	100,000	
sjukvårdsutredningen	»	22,000	
motorslupar, 4 st., jämte motorer	»	221,900	
övriga båtar	»	15,000	
strålkastare	»	46,600	
maskintelegrafer	»	20,000	
kontrollkostnader	»	100,000	
erforderliga försöksexpeditioner med fartygen i och för besiktning av desamma och deras maskineri samt provskjutning av deras bestyckning, vartill kostnaderna, som ursprungligen upptagits till 40,000 kronor per fartyg, numera beräknades komma att för vardera fartyget uppgå till samma belopp som för pansarbåten Sverige, eller omkring 150,000 kronor, utgörande en ökning av	»	220,000	909,500
			Summa kronor 1,300,000

För byggandet av pansarbåtarna Gustaf V och Drottning Victoria, som år 1914 beräknats till 25,500,000 kronor, uppginge alltså kostnadsökningen till nyss angivna summa av 1,300,000 kronor, jämte av 1917 års riksdag för ändamålet beviljat belopp, 1,527,865 kronor eller tillsammans 2,827,865 kronor. Ökningen utgjorde således omkring 11 procent.

Såsom förut omförmälts, hade av de fartyg, som inginge i nybyggnadsprogrammet för 5-årsperioden 1914—1919, byggandet av två jagare ännu icke igångsatts. Av de härför avsedda medlen, 4,500,000 kronor, torde, sedan jämlikt 1919 års riksdags beslut 290,000 kronor därav disponerats för färdigställandet av torpeder till jagarna Wrangel och Wachtmeister, finnas tillgängligt 4,210,000 kronor.

Då dessa medel syntes marinförvaltningen böra, på sätt i statsverkspropositionen till 1919 års lagtima riksdag, femte huvudtiteln, sid. 109, anförts, i första hand tagas i anspråk för bestridande av ökade kostnader för färdigställande av under byggnad varande fartyg, har marinförvaltningen hemställt, det Kungl. Maj:t måtte föreslå 1920 års riksdag medgiva, att av de för byggnad av ytterligare två jagare avsatta medel, 4,500,000 kronor, ett belopp av 1,300,000 kronor finge tagas i anspråk för bestridande av ökade kostnader för färdigställandet av pansarbåtarna Gustaf V och Drottning Victoria.

De ökade kostnader för färdigställandet av pansarbåtarna Gustaf V och Drottning Victoria, till vilkas täckande marinförvaltningen nu begärt medel, äro huvudsakligen beroende dels av den inträffade stegringen i material- och arbetspris och dels av vissa kompletteringar och förbättringar för höjande av pansarbåtarnas stridsvärde, som av ämbetsverket ansetts böra vidtagas. Av det uti ifrågavarande båda hänseenden av marinförvaltningen äskade beloppet, 1,300,000 kronor, utgöra 909,500 kronor merkostnader på grund av höjda material- och arbetspris samt återstoden, 390,500 kronor, kostnader för föreslagna kompletteringar och förbättringar å fartygen.

Departements-
chefens
yttrande.

Vad förstnämnda belopp av 909,500 kronor beträffar har jag efter granskning av de däri ingående posterna icke funnit anledning till erinran mot detsamma. De anskaffningar m. m., varom här är fråga, hava, fränsett kostnaderna för försöksexpeditioner med fartygen, i den år 1914 uppgjorda kostnadsberäkningen upptagits till sammanlagt 1,066,900 kronor, vadan den på grund av de höjda material- och arbetsprisen nu beräknade ökningen, inklusive det av 1917 års riksdag beviljade tilläggsanslaget, uppgår till 77 procent. I fråga särskilt om den för kontrollkostnader angivna merutgiften av 100,000 kronor synes denna visserligen väl hög i betraktande därav, att dessa kostnader i den ursprungliga kostnadsberäkningen upptagits till 200,000 kronor. Men då, såsom förut nämnts, fartygens byggnadstid torde komma att utsträckas till omkring tre år utöver den från början beräknade och enbart kostnaden för kontroll vid tillverkningen i Amerika av pansar till de båda fartygen uppgått till omkring 55,000 kronor, synes någon minskning av detta belopp knappast böra ifrågasättas. Ej heller torde någon nedsättning av den för försöksexpeditioner med de båda fartygen upptagna kostnadsökningen av 220,000 kronor böra vidtagas, ehuru även detta belopp lär få anses rätt betydande och möjligen torde kunna minskas genom tillgodogörande

av de erfarenheter, som vunnits vid försöksexpeditionen med pansarbåten Sverige.

Med avseende därefter å det belopp av 390,500 kronor, som avser att täcka utgifterna för kompletteringar och förbättringar för höjande av de båda pansarbåtarnas stridsvärde, anser jag, att sådana åtgärder under nuvarande förhållanden icke böra komma till utförande i vidare mån än att därigenom besparing i kostnaderna för fartygens drift kan åstadkommas. Detta torde vara fallet allenast med en av de ifrågasatta anordningarna, nämligen hjälpkondensoranläggningen. Enligt vad jag inhämtat, skulle genom en sådan anläggning en besparing av omkring 6 ton kol per dygn och fartyg kunna vinnas. Med hänsyn härtill finner jag mig böra tillstyrka, att medel beredas för anskaffning och installerande å varterade fartyget av en sådan anläggning, vartill beräknats ett sammanlagt belopp av 50,000 kronor.

Under förutsättning att nyssnämnda belopp av 909,500 kronor till bestridande av merkostnader för färdigställandet av fartygen kommer att ställas till förfogande, torde, därest detta belopp icke skulle behöva helt och hållet tagas i anspråk för därmed avsedda ändamål — jag syftar härvid närmast på nyssnämnda för kontrollkostnader och försöksexpeditioner upptagna avsevärda kostnadsökningar — eventuellt återstående medel få användas för utförande av någon eller några av de kompletteringar och förbättringar å fartygen, vilkas utförande må anses mest önskvärt.

Jag vill i detta sammanhang erinra, att marinförvaltningen i skriftelse den 30 juli 1919 beträffande användandet av Svenska pansarbåtsföreningens överskottsmedel hemställt bland annat, att ett belopp av 140,529 kronor 32 öre av dessa medel måtte reserveras till vissa ändringsarbeten, som erfarenheten visat vara önskvärda för höjande av pansarbåten Sveriges stridsvärde, men att Kungl. Maj:t enligt brev den 10 oktober samma år icke bifallit denna hemställan, utan i stället föreskrevet, att nämnda belopp skulle tills vidare reserveras för annat ändamål.

Det sammanlagda kostnadsbeloppet, för vars bestridande medel enligt min mening nu böra beredas, utgör alltså (909,500 + 50,000) 959,500 kronor; och torde härför lämpligen böra tagas i anspråk erforderlig del av förenämnda, för byggande av ytterligare två jagare tillgängliga medel, 4,500,000 kronor, varav, på sätt förut nämnts, återstår oanvänt ett belopp av 4,210,000 kronor. Härtill läser riksdagens medgivande böra inhämtas.

Slutligen torde jag i samband härmed få nämna, att Göteborgs nya verkstadsaktiebolag och Kockums mekaniska verkstadsaktiebolag i särskilda skrivelser den 30 september 1918 hemställt, bland annat, att

bolagen måtte utbekomma ersättning för vissa förluster, som bolagen ansåge sig hava lidit i anledning av de med marinförvaltningen avslutade kontrakten om byggandet av ifrågavarande båda pansarbåtar. Detta ärende är för närvarande remitterat till justitiekanslersämbetet för avgivande av utlåtande.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva,

att för bestridande av ökade kostnader för färdigställandet av pansarbåtarna Gustaf V och Drottning Victoria må tagas i anspråk ett belopp av 959,500 kronor av de för byggandet av ytterligare två jagare tillgängliga medel.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle till riksdagen avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Eric Baad-Heimer.